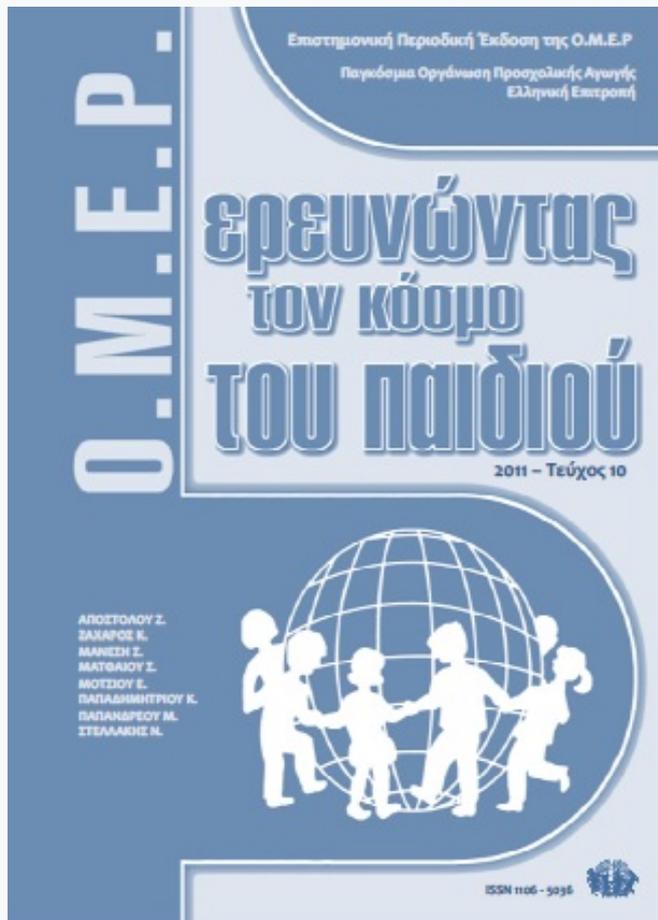

Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Τόμ. 10 (2011)

Η γωνιά της βιβλιοθήκης και ο έντυπος λόγος στο νηπιαγωγείο: Πρώτη καταγραφή και συζήτηση

Νεκτάριος Στελλάκης (Nektarios Stellakis), Ζωή Αποστόλου (Zoe Apostolou)

doi: [10.12681/icw.18058](https://doi.org/10.12681/icw.18058)

Copyright © 2018, Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Στελλάκης (Nektarios Stellakis) N., & Αποστόλου (Zoe Apostolou) Z. (2011). Η γωνιά της βιβλιοθήκης και ο έντυπος λόγος στο νηπιαγωγείο: Πρώτη καταγραφή και συζήτηση. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 10, 71–87. <https://doi.org/10.12681/icw.18058>

Στελλάκης Νεκτάριος

Επίκουρος Καθηγητής, Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η., Πανεπιστήμιο Πατρών, nekstel@upatras.gr

Αποστόλου Ζωή

Υποψήφια Διδάκτωρ, Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η. Πανεπιστήμιο Πατρών

Η γωνιά της βιβλιοθήκης και ο έντυπος λόγος στο νηπιαγωγείο: Πρώτη καταγραφή και συζήτηση

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει τα δεδομένα μιας έρευνας αναφορικά με το περιβάλλον του γραμματισμού στα ελληνικά Νηπιαγωγεία. Για την ερευνητική διαδικασία αξιοποιήθηκε μια φόρμα χαρτογράφησης του περιβάλλοντος γραμματισμού στα Νηπιαγωγεία, η οποία καταγράφει την οργάνωση της γωνιάς της βιβλιοθήκης, τον έντυπο λόγο στην τάξη και στην παροχή υλικών γραφής. Η φόρμα αυτή βασίστηκε στο Literacy Environment Checklist του ELLCO (Dickinson & Anastasopoulos, 2006) και χρησιμοποιήθηκε, ύστερα από σχετική άδεια για την καταγραφή του υπάρχοντος περιβάλλοντος γραμματισμού, σε σαράντα Νηπιαγωγεία της ευρύτερης περιοχής της Πάτρας. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τα Νηπιαγωγεία που συμμετείχαν στην έρευνα στερούνται, στην πλειοψηφία τους, οργάνωσης της γωνιάς της βιβλιοθήκης αλλά και γενικότερα παροχής έντυπου υλικού στο χώρο. Το γεγονός ότι στη σχετική βιβλιογραφία τονίζεται ότι η ελλιπής οργάνωση του χώρου φαίνεται να παρεμποδίζει τη συμμετοχή των παιδιών σε συμβάντα γραμματισμού, δυσχεραίνοντας έτσι την πορεία ανάδυσης του γραμματισμού, εγείρει σοβαρά ερωτήματα για τις πρακτικές γραμματισμού στο ελληνικό νηπιαγωγείο.

Λέξεις – κλειδιά: Νηπιαγωγείο, γραμματισμός, οργάνωση χώρου, γωνιά της βιβλιοθήκης, έντυπος λόγος, υλικά γραφής

Library corner and print in kindergarten: An initial observation

Abstract

The aim of this study is to present the data of a research concerning the literacy environment of Greek Kindergarten schools. For this study a questionnaire was used in order to record the literacy environment of the Kindergarten schools, especially the organization of library corner, the existence of texts and writing materials as well as the supply of stationery. This questionnaire was based on the Literacy Environment Checklist of ELLCO (Dickinson & Anastasopoulos, 2006) and was used with the permission of the publishers in forty Kindergarten classes in the area of Patras, Greece. The majority of the schools that took part in this study seemed to lack an organized and welcoming library corner, while there were not other texts or writing materials in other play corners. Although the data refer to a restricted number of Kindergarten classes, a lot of questions arise about the literacy practices in Greek kindergarten settings.

Key-words: Kindergarten, literacy corner, environmental print, play corners, writing materials

Εισαγωγή

Ο εμπλουτισμός μιας αίθουσας Νηπιαγωγείου με έντυπο υλικό επηρεάζει καθοριστικά, εκτός των άλλων, τη διερεύνηση από μέρους των παιδιών των λειτουργιών και του συμβάσεων του γραπτού λόγου (Neuman & Roskos, 1992, Morrow, 1990, 2002, Reutzler & Wolfersberger, 1996). Η συλλογή ερεθισμάτων προεκτείνει ακόμη ή/και ενισχύει τις ήδη υπάρχουσες εμπειρίες και γνώσεις τους για το

γραμματισμό αλλά και γενικότερα το πολιτισμικό κεφάλαιό τους (Bourdieu, 1977, Bernstein 1990, 1996). Με δεδομένες τις παραπάνω θέσεις θελήσαμε να διερευνήσουμε το αν και πώς η συγκεκριμένη θέση και οι απορρέουσες από αυτή σχετικές πρακτικές έχουν ενσωματωθεί και σε ποιο βαθμό στο ελληνικό Νηπιαγωγείο.

Στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών Προσχολικής Αγωγής (ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002β) αναφέρεται ότι: «στο χώρο του Νηπιαγωγείου θα πρέπει να εξασφαλίζονται οι προϋποθέσεις, ώστε τα παιδιά να έρχονται αβίαστα σε επαφή με διαφορετικές εκδοχές του γραπτού λόγου (βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες, επιγραφές κτλ.)». προβλέπεται, ακόμη, ρητά⁸ αφενός η ύπαρξη βιβλιοθήκης, όπου «συγκεντρώνονται, εκτός από τα βιβλία, έντυπα διαφόρων ειδών, όπως περιοδικά, εφημερίδες, αφίσες», και αφετέρου ο εμπλουτισμός των γωνιών ελεύθερου παιχνιδιού με έντυπο υλικό αλλά και η ύπαρξη πινακών αναφοράς στην αίθουσα. Προεκτείνοντας τις παραπάνω εξαγγελίες του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών και των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών Προσχολικής Αγωγής (ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002β), ο Οδηγός Νηπιαγωγού (Δαφέρμου, Κουλούρη & Μπασαγιάννη, 2006) συμπεριλαμβάνει μια σειρά από συγκεκριμένες προτάσεις τόσο για τη διαμόρφωση όσο και για τον τρόπο λειτουργίας των γωνιών, ώστε να είναι λειτουργικές και άμεσα αξιοποιήσιμες από τα παιδιά. Ιδιαίτερα για τη βιβλιοθήκη επισημαίνεται ότι είναι μια από τις «ήσυχες» γωνιές⁹ που λειτουργεί όλο το χρόνο¹⁰, ενώ στην οργάνωσή της αφιερώνεται μεγάλο τμήμα του κεφαλαίου που σχετίζεται με την προώθηση του εγγραμματισμού των παιδιών μέσα στην τάξη του Νηπιαγωγείου. Συγκεκριμένα ο Οδηγός Νηπιαγωγού κάνει σαφές πως, όταν αναφερόμαστε στη βιβλιοθήκη εννοούμε ένα διακριτό χώρο αφιερωμένο αποκλειστικά στην ανάγνωση, ο οποίος περιλαμβάνει: το έπιπλο της βιβλιοθήκης, καλάθι ή άλλο κουτί με περιοδικά, εφημερίδες η φυλλάδια και τραπεζάκια με καθίσματα¹¹. Η ποικιλομορφία των βιβλίων, ο τρόπος τοποθέτησής τους στα ράφια, καθώς και ο τρόπος αξιοποίησης της συγκεκριμένης γωνιάς τόσο στο αυθόρμητο όσο και στο οργανωμένο από τη νηπιαγωγό πρόγραμμα, ο δανεισμός από τη βιβλιοθήκη της τάξης, είναι μερικές πτυχές του θέματος που περιγράφει ο Οδηγός Νηπιαγωγού. Προτείνεται ακόμη η ύπαρξη ηχητικής βιβλιοθήκης, η οποία ως ένας διαφορετικός τρόπος ανάγνωσης¹² εντάσσεται στη γωνιά της βιβλιοθήκης, καθώς και γωνιάς υπολογιστή, ενισχυμένη με το ανάλογο πάντα υλικό γραφής¹³, κοντά στη γωνιά βιβλιοθήκης. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι στον Οδηγό Νηπιαγωγού προβλέπεται και ο εμπλουτισμός των υπολοίπων γωνιών με έντυπο υλικό. Για παράδειγμα, προτείνεται να υπάρχουν «τηλεφωνικοί κατάλογοι, περιοδικά και εφημερίδες, προγράμματα τηλεόρασης, βιβλία συνταγών μαγειρικής κ.ά.»¹⁴ στη γωνιά του κουκλόσπιτου, ενώ στη γωνιά του ιατρείου «περιοδικά και έντυπα με πληροφορίες για θέματα υγείας καθώς και αφίσες με ιατρικά θέματα στους τοίχους»¹⁵ ως κάποιιοι από τους τρόπους διαμόρφωσης ενός περιβάλλοντος μάθησης που παρέχει στα παιδιά ευκαιρίες να βιώνουν λειτουργικές εμπειρίες γραφής, αξιοποιώντας τις δυνατότητες που τους δίνει η τάξη αλλά και παράγοντας δικά τους κείμενα με διαφορετικούς επικοινωνιακούς στόχους. Παρ' όλα αυτά θα πρέπει να επισημάνουμε ότι στον «Οδηγό Νηπιαγωγού» δε γίνεται αναφορά σε γωνιά γραφής (Τάφα, 2001α, Γιαννικοπούλου, 2001, Κουτσουβάνου, 2000, Makin & Whitehead, 2004) ή γωνιά επικοινωνίας, καθώς και στην ύπαρξη κέντρου γραμματισμού (Σιβροπούλου, 2003) ή κέντρου γραπτού λόγου (Τάφα, 2001β).

Σε ό,τι αφορά τη γωνιά της βιβλιοθήκης και με γνώμονα τη θέση του Οδηγού Νηπιαγωγού ότι

⁸ ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2002,β), σελ. 705

⁹ Δαφέρμου, Κουλούρη & Μπασαγιάννη (2006), σελ. 63

¹⁰ στο ίδιο, σελ. 60-61

¹¹ στο ίδιο, σελ. 62, 113 – 115

¹² στο ίδιο, σελ. 116

¹³ στο ίδιο, σελ. 352

¹⁴ στο ίδιο, σελ. 62

¹⁵ στο ίδιο, σελ. 63

δηλαδή «η βιβλιοθήκη αξιοποιείται σε ποικίλες δραστηριότητες γραμματισμού που συνδέονται με όλες τις μαθησιακές περιοχές»¹⁶, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι οι νηπιαγωγοί θα πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα τόσο στην ένταξη της γωνιάς αυτής, σε σχέση με τις υπόλοιπες, όσο και στον τρόπο οργάνωσής της στην τάξη του Νηπιαγωγείου. Εκτενή αναφορά για την ακριβή διαρρύθμιση της προσχολικής αίθουσας μπορεί κάποιος να βρει στους Fisher (1991), Soderman, Gregory & O'Neil (1999) και Morrow, Strickland & Woo (1998).

Η έρευνα

Προκειμένου να ερευνήσουμε τον έντυπο λόγο στα νηπιαγωγεία, εφαρμόσαμε τη «Φόρμα παρατήρησης και Καταγραφής Περιβάλλοντος Γραμματισμού Νηπιαγωγείου». Πρόκειται για μετάφραση του “Literacy Environment Checklist Toolkit – ELLCO” (2002). Η «σχάρα παρατήρησης/καταγραφής» με το οποίο παρατηρήθηκαν και καταγράφηκαν τα δεδομένα αυτά χρησιμοποιήθηκε, αφού μεταφράστηκε και εξασφαλίστηκε η έγγραφη άδεια του εκδότη (Παράρτημα Α).

Το ερωτηματολόγιο – «σχάρα παρατήρησης»

Πρόκειται για μια «σχάρα παρατήρησης» με συγκεκριμένη δομή και στοχοθεσία, την οποία ελάχιστα τροποποιήσαμε και αναπροσαρμόσαμε στα ελληνικά δεδομένα. Αναλυτικά, αναφερόμαστε σε μια σχάρα παρατήρησης με εικοσιτέσσερις (24) κλειστού τύπου ερωτήσεις χωρισμένης σε πέντε (5) μέρη. Τα τρία πρώτα μέρη αφορούν την αποτύπωση των διαθέσιμων στα παιδιά βιβλίων, ενώ τα δύο τελευταία την αποτύπωση των υλικών και χώρων γραφής. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο μέρος περιλαμβάνει τρεις ερωτήσεις σχετικές με τη «γωνιά βιβλιοθήκης», το δεύτερο αφορά στη «συλλογή των βιβλίων» όπου περιλαμβάνονται τέσσερις (4) ερωτήσεις, το τρίτο τη «χρήση των βιβλίων» με πέντε (5) ερωτήσεις, το τέταρτο τα «υλικά γραφής», επίσης με (5) ερωτήσεις, και, τέλος, το πέμπτο μέρος με επτά (7) ερωτήσεις διερευνά τη «γραφή στο χώρο». Δεκατρείς (13) από τις ερωτήσεις προβλέπουν απαντήσεις του τύπου ΝΑΙ ή ΟΧΙ, έξι (6) έχουν κλίμακα τριών (3) απαντήσεων και οι υπόλοιπες πέντε (5) έχουν κλίμακα τεσσάρων (4) απαντήσεων. Κατ’ αυτό τον τρόπο διαμορφώνεται ο τρόπος αξιολόγησης του δείγματος, έτσι ώστε η μέγιστη βαθμολογία που μπορεί να συγκεντρώσει ένα υποκείμενο του δείγματος είναι σαράντα (40).

Σε ό,τι αφορά την αναπροσαρμογή του ερευνητικού εργαλείου στα ελληνικά δεδομένα, και σύμφωνα με τις ανάγκες μελέτης της ελληνικής τάξης προσχολικής αγωγής, παραλείφθηκε από την αρχική φόρμα μία ερώτηση και προστέθηκε μία άλλη. Συγκεκριμένα, παραλείφθηκε η ερώτηση δεκαπέντε (15) που αφορούσε την ύπαρξη καλουπιών (π.χ. στένσιλ) ή εργαλείων που βοηθούν τα παιδιά να σχηματίσουν τα γράμματα, ενώ η ερώτηση που προστέθηκε αφορούσε την ύπαρξη ηλεκτρονικού υπολογιστή άμεσα προσβάσιμου στα παιδιά (ερώτηση 23). Η αλλαγή αυτή, η οποία έτυχε της έγγραφης αποδοχής των συντακτών της αρχικής φόρμας, ερμηνεύεται από την απουσία αφενός εργαλείων (καλουπιών) που βοηθούν τα παιδιά να σχηματίσουν γράμματα στις ελληνικές τάξεις, καθώς κάτι τέτοιο δεν προβλέπεται από τον *Οδηγό Νηπιαγωγού* και το *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών Προσχολικής Αγωγής* (ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002β) αλλά και από την ανάγκη ύπαρξης μιας ερώτησης που να αφορά την ύπαρξη Η/Υ στην προσχολική τάξη. Σήμερα οι τάξεις της προσχολικής αγωγής στη χώρα μας διαθέτουν έναν Η/Υ, καθώς η ύπαρξή του προβλέπεται από τα επίσημα κείμενα (*Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών Προσχολικής Αγωγή και Οδηγός Νηπιαγωγού*). Το ερώτημα που εγείρεται και ενδιαφέρει, τόσο την παρούσα έρευνα όσο και άλλες ερευνητικές

¹⁶ Δαφέρμου, Κουλούρη & Μπασαγιάννη (2006), σελ. 115

δουλειές, είναι ο τρόπος λειτουργίας και χρήσης του Η/Υ στην τάξη. Αν πρόκειται, δηλαδή, για ένα εργαλείο που προσφέρεται αποκλειστικά και μόνο για χρήση από τη νηπιαγωγό ή αν έχει οργανωθεί ο χώρος έτσι (γωνιά Η/Υ), ώστε η χρήση του να είναι εύκολη και αυτονόητη διαδικασία για τα παιδιά της τάξης.

Χρόνος διεξαγωγής της έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από τους συγγραφείς Φεβρουάριο και Μάρτιο του 2008, περίπου στο ενδιάμεσο της σχολικής χρονιάς, χρονική περίοδος κατά την οποία αναμένεται οι νηπιαγωγοί να έχουν ρυθμίσει το χώρο και τη διαμόρφωσή του. Η έρευνα έλαβε χώρα σε σαράντα (40) τμήματα των εβδομήντα πέντε (75) Νηπιαγωγείων (με ένα ή περισσότερα τμήματα/Νηπιαγωγείο) που βρίσκονται εντός του αστικού ιστού της πόλης της Πάτρας και που αποτελούν τον πληθυσμό της έρευνας. Πρόκειται για ένα βολικό δείγμα, καθώς επιλέχτηκε με βάση τα παρακάτω κριτήρια:

α) Ήταν βολικό για τον ερευνητή. Υπήρξε άμεση αποδοχή του ερευνητή από τους εκπαιδευτικούς των υπό έρευνα τάξεων.

β) Η υπό έρευνα τάξη στεγαζόταν σε κτίριο, του οποίου η ανέγερση προέβλεπε εξαρχής τη χρήση του ως Νηπιαγωγείο.

γ) Ο/Η νηπιαγωγός υπηρετούσε για δεύτερη τουλάχιστον χρονιά στο ίδιο νηπιαγωγείο.

Αποτελέσματα

A. «Η Γωνιά της Βιβλιοθήκης»

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το πρώτο μέρος της «Φόρμας Καταγραφής Περιβάλλοντος Γραμματισμού Νηπιαγωγείου» περιλαμβάνει τρεις (3) ερωτήσεις, με τις οποίες διερευνάται αν υπάρχει μέσα στην αίθουσα του Νηπιαγωγείου ένας ειδικά διαμορφωμένος χώρος αποκλειστικά αφιερωμένος στην ανάγνωση βιβλίων. Με άλλα λόγια, διερευνά αν υπάρχει «γωνιά βιβλιοθήκης».

Τα αποτελέσματα της καταγραφής (Πίνακας Ι) έδειξαν ότι στις περισσότερες τάξεις του δείγματος (συνολικό ποσοστό 85 %, N=34) υπήρχε ένας τέτοιος χώρος. Βεβαίως, θα πρέπει να σημειωθεί ότι στη συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος ο χώρος αυτός ήταν εξαιρετικά μικρός και σε κάθε περίπτωση μικρότερος από το συνιστώμενο 15% της συνολικής έκτασης της αίθουσας (Reutzel & Wolferberger, 1996). Επίσης, εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις, η «γωνιά της βιβλιοθήκης» περιλάμβανε αποκλειστικά την τρίφυλλη βιβλιοθήκη του ΟΣΚ και κανένα άλλο έπιπλο αρχειοθέτησης βιβλίων. Παρότι στις περισσότερες περιπτώσεις (57,5%, N=23) ο χώρος αυτός έδειχνε τακτοποιημένος και φιλόξενος, είναι αξιοσημείωτο ότι σε ποσοστό 42,5% (N=17) ο χώρος δεν αξιολογήθηκε ως τέτοιος. Σε αυτές τις περιπτώσεις τα βιβλία ήταν τοποθετημένα τυχαία στα ράφια ή στο χώρο, τα έπιπλα ήταν σκονισμένα, τα λάστιχα συγκράτησης των βιβλίων ξεχειλωμένα, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις υπήρχε αποθηκευμένο υλικό άσχετο με τη χρήση της «γωνιάς». Σε ό,τι αφορά την ύπαρξη μαλακού υλικού (π.χ. καθισμάτων, μαξιλαριών), τα αποτελέσματα έδειξαν ότι μόνο το 40 % (N=16) διέθετε τέτοιο υλικό.

Πίνακας I
Γωνιά Βιβλιοθήκης

	Ναι		Όχι	
	N	%	N	%
Υπάρχει κάποιος χώρος στην τάξη αφιερωμένος αποκλειστικά στην ανάγνωση βιβλίων;	34	85	6	15
Είναι ο χώρος όπου βρίσκονται τα βιβλία τακτοποιημένος και φιλόξενος;	23	57,5	17	42,5
Έχει ο χώρος που βρίσκονται τα βιβλία μαλακό υλικό (η ερώτηση ήταν χωρίς διευκρίνηση?);	16	40	24	60

B. Η συλλογή των βιβλίων

Με τις τέσσερις ερωτήσεις του δευτέρου μέρους επιχειρείται η καταγραφή της συλλογής των βιβλίων που είναι άμεσα προσβάσιμα στα παιδιά σε όλους τους χώρους της τάξης. Σε ό,τι αφορά τη συλλογή των βιβλίων (Πίνακες II, III, IV) τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η τοποθέτηση των βιβλίων ανάλογα με το βαθμό δυσκολίας δεν είναι μια από τις πρακτικές που υιοθετούν οι Νηπιαγωγοί του δείγματος (100 %). Ακόμη και στην περίπτωση ύπαρξης μη λεκτικών εικονοβιβλίων, ή βιβλίων από μαλακό υλικό (συνήθως πάνινων ή πλαστικών) αυτά τοποθετούνταν ανάμεσα στα άλλα βιβλία χωρίς να ακολουθείται κάποια αρχή ταξινόμησης. Η συνηθέστερη πρακτική ήταν να τοποθετούνται τα βιβλία με μοναδικό κριτήριο το ύψος τους, γεγονός που εξασφαλίζει την καλαισθησία, αλλά σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί μια λογικά οργανωμένη συλλογή. Βεβαίως, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η συγκεκριμένη οδηγία δεν υπαγορεύεται από το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών Προσχολικής Αγωγής ή τον Οδηγό Νηπιαγωγού.

Σε επόμενη ερώτηση αν υπάρχουν τρία ή περισσότερα βιβλία (από τη βιβλιοθήκη, βιβλία που έχει φέρει η νηπιαγωγός, βιβλία που έχουν φέρει τα παιδιά), τα οποία να σχετίζονται με το θέμα που διαπραγματεύεται η τάξη κατά το χρόνο της καταγραφής και τα οποία είναι εμφανή και προσβάσιμα στα παιδιά (στη γωνιά του θέματος-συζήτησης, στη γωνιά βιβλιοθήκης, ή αλλού), τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ένα μικρό μόνο ποσοστό νηπιαγωγών του δείγματος (15% του συνόλου, N= 6) υιοθετεί τη συγκεκριμένη πρακτική. Σε ελάχιστες περιπτώσεις χρησιμοποιούνταν ένα βιβλίο ως σημείο αναφοράς, αλλά οι περιπτώσεις αυτές, αν και καταγράφηκαν, δεν μοριοδοτήθηκαν, αφού η φόρμα καταγραφής όριζε ως ελάχιστο αριθμό μοριοδότησης τα τρία βιβλία. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι νηπιαγωγοί φαίνεται να αρκούνται σε κάποιες εικόνες σχετικά με το θέμα.

Πίνακας II
Η συλλογή των βιβλίων

	Ναι		Όχι	
	N	%	N	%
Είναι τα βιβλία τοποθετημένα ανάλογα με το βαθμό δυσκολίας τους;	-	0	40	100
Υπάρχουν τρία ή περισσότερα βιβλία που να σχετίζονται με το θέμα που διαπραγματεύεται η τάξη κατά το χρόνο της καταγραφής;	6	15	34	85

Είναι αυτονόητο ότι τόσο ο αριθμός όσο και η ποιότητα των βιβλίων που φιλοξενούνται σε μια βιβλιοθήκη είναι εξαιρετικά σημαντικοί παράγοντες που επηρεάζουν καθοριστικά τη χρήση της από την πλευρά των παιδιών. Ο αριθμός που συνιστάται στη βιβλιογραφία κυμαίνεται από ενενήντα (90) έως πεντακόσια (500) βιβλία (Reutzell & Wolfersberger, 1996) ή πέντε (5) – οκτώ (8) βιβλία ανά μαθητή (Morrow, Strickland & Woo, 1998). Οι αριθμοί αυτοί φαντάζουν κυριολεκτικά εξωπραγματικοί για τα ελληνικά δεδομένα. Στην έρευνά μας (Πίνακας III) διαπιστώσαμε ότι τα περισσότερα Νηπιαγωγεία (57,5%, N=23) φιλοξενούν λιγότερα από δεκαπέντε (15) βιβλία, 30% (N=12) από 16-25 βιβλία και μόνο το 12,5 % (N=5) πάνω από είκοσι έξι. Διαπιστώνουμε ότι ο αριθμός των βιβλίων που φιλοξενεί μια βιβλιοθήκη Νηπιαγωγείου είναι τις περισσότερες φορές μικρότερος ή ίσος με τον αριθμό των μαθητών. Μολονότι η ποιότητα των βιβλίων (π.χ. έτος έκδοσης, εκδότης, εικονογράφηση) δεν εμπίπτει στα υπό έρευνα ερωτήματα, θεωρούμε σκόπιμο να αναφέρουμε ότι σε ανησυχητικά μεγάλο αριθμό νηπιαγωγείων εντοπίσαμε φτηνές εκδόσεις περασμένων δεκαετιών, φθαρμένα ή ακατάλληλα για την ηλικία των μαθητών βιβλία (π.χ. εκδόσεις κλασικών έργων χωρίς ή με ελάχιστη εικονογράφηση).

Διαπιστώσαμε, τέλος, ότι τα πιο αξιόλογα βιβλία φυλάσσονταν σε χώρους, όπου τα παιδιά δεν είχαν πρόσβαση (π.χ. στη βιβλιοθήκη του γραφείου, σε ράφια ντουλαπιών που κλειδώνουν), και χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά για την ανάγνωση από το/τη νηπιαγωγό. Αυτά τα βιβλία δεν καταγράφηκαν, αφού δεν ήταν άμεσα προσβάσιμα στα παιδιά.

Πίνακας III
Ποσότητα βιβλίων

	<15		16-25		26+	
	N	%	N	%	N	%
Πόσα βιβλία είναι εύκολα προσβάσιμα από τα παιδιά;	23	57,5	12	30	5	12,5

Τα περισσότερα βιβλία που εμφανίζονταν στη γωνιά της βιβλιοθήκης ή σε άλλες γωνιές δραστηριοτήτων ήταν παραμύθια ή λογοτεχνικά έργα. Ελάχιστα ήταν βιβλία γνώσεων (Πίνακας IV), ενώ γνωρίζουμε από τη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία την αξία των βιβλίων αυτών για την ανάπτυξη τόσο της φιλαναγνωστικής διάθεσης των παιδιών αλλά και τη γνωστική τους εξέλιξη και παρώθηση. Το 45% (N=18) των Νηπιαγωγείων που εξετάστηκαν δεν περιλάμβαναν κανένα βιβλίο γνώσεων, ενώ το 32,5% (N=13) των Νηπιαγωγείων είχε μόλις ένα ή δύο βιβλία γνώσεων, ενώ τρία με πέντε βιβλία είχε μόλις το 17,5% (N=7) και πάνω από έξι βιβλία είχαν μόνο

δύο Νηπιαγωγεία (5%).

Η κυριαρχία της χρήσης αφηγηματικών κειμένων στην προσχολική εκπαίδευση έχει δεχτεί ισχυρή κριτική (ενδ. Pappas, 1993) καταγγέλλοντας την απουσία άλλων λογοτεχνικών κειμένων σε πολλές τάξεις προσχολικής αγωγής. Η Larkin – Lieffers (2007) σημειώνει χαρακτηριστικά, ανακεφαλαιώνοντας τη σχετική βιβλιογραφία, ότι η έρευνα υποδεικνύει πως η έκθεση τόσο σε βιβλία πληροφοριών όσο και σε λογοτεχνικά έχει ευεργετική επίδραση στη ζωή των μικρών παιδιών ως αναγνωστών. Αναλογιζόμενος κανείς τις παραπάνω θέσεις καταλήγει στο συμπέρασμα ότι είναι εξαιρετικά απογοητευτική η κατάσταση των σημερινών Νηπιαγωγείων αναφορικά με την ύπαρξη βιβλίων πληροφοριών και γνώσεων και, κατά συνέπεια, της ευεργετικής επίδρασής τους στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας.

Πίνακας IV
Βιβλία γνώσεων

	0		1-2		3-5		6+	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Πόσα βιβλία περιέχουν αντικειμενικές γνώσεις (βιβλία πληροφοριών);	18	45	13	32,5	7	17,5	2	5

Γ. Χρήση των βιβλίων

Οι πέντε ερωτήσεις του τρίτου μέρους διερευνούν το κατά πόσο υπάρχουν διαθέσιμα βιβλία στις διάφορες γωνιές, εκτός από τη γωνιά της βιβλιοθήκης. Η ενσωμάτωση σχετικού αναγνωστικού υλικού στις διάφορες γωνιές τις καθιστά πολύτιμες πηγές εμπειριών για την ανάπτυξη του γραμματισμού (Morrow, Strickland & Woo, 1998). Δυστυχώς, όμως, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η παραπάνω βασική αρχή δεν έχει τύχει της αποδοχής των νηπιαγωγών. Ελάχιστα παραδείγματα λειτουργικής ενσωμάτωσης βιβλίων στις γωνιές ανιχνεύθηκαν στην έρευνά μας. Αν και θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι δεν εντοπίστηκαν όλες οι γωνιές που εξετάζονταν από τη «σχάρα παρατήρησης» σε όλα τα Νηπιαγωγεία (γεγονός που μπορεί να αποτελέσει θέμα μιας άλλης ερευνητικής εργασίας), η γενικότερη εικόνα δεν αλλάζει. Είναι χαρακτηριστικό ότι στη «γωνιά του θεατρικού παιχνιδιού» δε βρέθηκε αναγνωστικό υλικό σε κανένα Νηπιαγωγείο. Μόνο σε τρία Νηπιαγωγεία υπήρχαν βιβλία στη «γωνιά επιστήμης» (7,5%). Στη «γωνιά του σπιτιού» που υπάρχει στη συντριπτική πλειοψηφία των Νηπιαγωγείων βρέθηκαν βιβλία μόλις σε εννέα (9) Νηπιαγωγεία (22,5%). Στις άλλες γωνιές (π.χ. ιατρείο, μαγαζάκι), οι οποίες επίσης υπάρχουν στα περισσότερα Νηπιαγωγεία, βιβλία είχαν πέντε (5) Νηπιαγωγεία (12,5%). Τέλος, σε περισσότερες από δύο γωνιές, βιβλία είχαν μόνο δύο (2) Νηπιαγωγεία του δείγματος.

Η τελευταία ερώτηση του τρίτου μέρους αναφέρεται στην ύπαρξη ηχητικής βιβλιοθήκης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι μόνο τρία Νηπιαγωγεία (7,5%) είχαν ανάλογο εξοπλισμό αλλά και υλικό διαθέσιμο και άμεσα προσβάσιμο από τα παιδιά.

Πίνακας V
 Διαθέσιμα βιβλία στις γωνιές της τάξης

	0		1-3		4+	
	N	%	N	%	N	%
Πόσα βιβλία είναι διαθέσιμα στη γωνιά επιστήμης;	37	92,5	3	7,5		
Πόσα βιβλία είναι διαθέσιμα στη γωνιά του θεατρικού παιχνιδιού;	40	100				
Πόσα βιβλία είναι διαθέσιμα στη γωνιά του σπιτιού;	31	77,5	8	20	1	2,5
Πόσα βιβλία είναι διαθέσιμα στις άλλες γωνιές (εκτός της βιβλιοθήκης);	35	87,5	5	12,5		

Πίνακας VI
 Ηχητική βιβλιοθήκη

	Ναι		Όχι	
	N	%	N	%
Υπάρχει χώρος και ειδικός εξοπλισμός όπου τα παιδιά μπορούν να ακούν ηχογραφημένα βιβλία / ιστορίες (ηχητική βιβλιοθήκη);	3	7,5	37	92,5

Δ. Υλικά γραφής

Το τέταρτο μέρος περιλαμβάνει πέντε ερωτήσεις, με τις οποίες γίνεται προσπάθεια να διερευνηθεί αν υπάρχουν διαθέσιμα στα παιδιά υλικά γραφής. Με την πρώτη ερώτηση εξετάζεται αν υπάρχει το αλφάβητο ορατό στο χώρο. Σε περισσότερα από τα μισά Νηπιαγωγεία που εξετάστηκαν (55%, N=22) υπήρχε το αλφάβητο σε έτοιμους πίνακες αναφοράς από το εμπόριο, είτε σε κάποιες περιπτώσεις κατασκευασμένους από τη/το νηπιαγωγό. Ωστόσο, εντύπωση προκαλεί το υψηλό ποσοστό (45 % του συνολικού δείγματος) των τάξεων, στις οποίες δεν ήταν ορατό το αλφάβητο σε καμία μορφή. Αντίθετα, καρτέλες με τα ονόματα των παιδιών βρέθηκαν στη συντριπτική πλειοψηφία των Νηπιαγωγείων (95%, N=38). Σχετικά με την ποικιλία χαρτιών ή υλικών γραφής παρατηρήσαμε ότι, με εξαίρεση τα λιγοστά Νηπιαγωγεία που είχαν οργανωμένο κάποιο χώρο για τη γραφή, τα υπόλοιπα δεν παρείχαν σχεδόν σε καμία γωνιά οποιοδήποτε χαρτί, μολύβι ή στυλό. Το μόνο διαθέσιμο χαρτί ήταν το A4 και τα μόνα υλικά γραφής στη συντριπτική πλειοψηφία ήταν μαρκαδόροι, οι οποίοι χρησιμοποιούνται αποκλειστικά σχεδόν για εικαστικές δραστηριότητες και για το λόγο αυτό τοποθετούνται και σε αντίστοιχους χώρους. Τέλος, μόνο στο 17,5% (N=7) του συνολικού δείγματος βρέθηκε ότι υπάρχει γωνιά γραφής, ένας χώρος, δηλαδή, εφοδιασμένος με αντίστοιχα υλικά, αφιερωμένος αποκλειστικά στη γραφή. Σε περισσότερες από τις περιπτώσεις αυτές δεν πρόκειται για «γωνιά», δηλαδή διακριτό χώρο, (Lesiak, 1997), αλλά για ένα μικρό τραπεζάκι σε κάποιο ήσυχο χώρο, όπου βρίσκονται τακτοποιημένα διάφορα χαρτιά, στυλό ή μολύβια, φάκελοι, κάρτες, κ.ά. Η ύπαρξη ενός τέτοιου χώρου αποτελεί κατά τη γνώμη μας σαφή ένδειξη των αντιλήψεων του/της

νηπιαγωγού για τους τρόπους ενίσχυσης της ενασχόλησης των παιδιών με δραστηριότητες γραμματισμού ως τοποθετημένης πρακτικής και για το λόγο αυτό καταμετρήθηκαν ως θετικές οι παρουσίες τέτοιων υλικών στο χώρο. Λήφθηκε υπόψη και αξιολογήθηκε ως θετική η ύπαρξη μιας τέτοιας γωνιάς στο χώρο του Νηπιαγωγείου, ειδικότερα αν λάβει κανείς υπόψη του την ανυπαρξία γωνιών γραφής και επικοινωνίας που σημειώθηκε ήδη ως εύρημα σε αυτό το ερώτημα.

Πίνακας VII
Υλικά γραφής

	Ναι		Όχι	
	N	%	N	%
Υπάρχει ορατό το αλφάβητο;	22	55	18	45
Υπάρχουν καρτέλες με τα ονόματα ή οικείες λέξεις;	38	95	2	5
Υπάρχει γωνιά γραφής ή «γωνιά επικοινωνίας»;	7	17,5	43	82,5

Ε. Η γραφή στο χώρο

Στους Πίνακες VI και VII παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σχετικά με τη γραφή στο χώρο, το αντικείμενο καταγραφής του πέμπτου και τελευταίου μέρους της «σχάρας παρατήρησης», το οποίο περιλαμβάνει επτά ερωτήσεις. Η αναμενόμενη και επιθυμητή ύπαρξη πολλαπλής μορφής έντυπου υλικού αναρτημένου στην τάξη, δε σημειώθηκε δυστυχώς στα Νηπιαγωγεία του δείγματος. Συγκεκριμένα, στην πλειοψηφία των Νηπιαγωγείων (75%, N=30) δεν υπήρχαν υπαγορευμένα από τα παιδιά στον εκπαιδευτικό κείμενα εκτεθειμένα στην τάξη. Στα εννέα (9) Νηπιαγωγεία (22,5%) σημειώθηκε η ύπαρξη ενός και μόνου κειμένου. Αυτό ήταν σε όλες τις περιπτώσεις το ίδιο και αφορούσε τους «κανόνες συμπεριφοράς» στην τάξη. Μόνο σε ένα Νηπιαγωγείο (2,5%) βρέθηκαν τρία τέτοια κείμενα. Το ένα αφορούσε τους κανόνες συμπεριφοράς, το δεύτερο ήταν μια επιστολή σε γνωστό συγγραφέα και το τρίτο μια επιστολή σε νηπιαγωγό που υπηρετούσε στο Νηπιαγωγείο και απουσίαζε με άδεια για αρκετό διάστημα. Επίσης, στην πλειοψηφία των Νηπιαγωγείων (55%, N=22) δεν υπήρχαν δείγματα δραστηριοτήτων γραμματισμού, όπως χάρτες εννοιών (ιστογράμματα, «αράχνες» με τις οποίες οι Νηπιαγωγοί προσπαθούν να καταγράψουν τις πρότερες γνώσεις των παιδιών αναφορικά με ένα θέμα αλλά και τα ερωτήματά τους σχετικά με αυτό), μεγάλα βιβλία, που να έχουν παραχθεί από ομαδική εργασία στην τάξη, βιβλία κανόνων συμπεριφοράς, λογοτεχνικά παραμύθια «γραμμένα» από τα παιδιά, κ.ά. Σε δεκατρία (13) Νηπιαγωγεία υπήρχαν ένα ή δυο κείμενα, στην πλειοψηφία τους χάρτες εννοιών, και σε πέντε υπήρχαν περισσότερα από τρία. Σε αυτές τις περιπτώσεις εκτός από χάρτες εννοιών, υπήρχε έκθεση φωτογραφιών με τις δραστηριότητες της τάξης και αφηγηματικά κείμενα που είχαν παραχθεί από ομαδική εργασία.

Απεναντίας, εντύπωση προκαλεί ότι στις μισές τάξεις (50 %, N=20) υπήρχαν κείμενα γραμμένα από τα ίδια τα παιδιά. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία πρόκειται για κείμενα επιστολών, αφιερώσεων, σημειώσεων σε ζωγραφιές κ.ά. τα οποία είχαν γράψει τα παιδιά μόνα τους κι όχι στο πλαίσιο οργανωμένων δραστηριοτήτων. Φαίνεται, δηλαδή, τα παιδιά να έχουν τη διάθεση αλλά και τη δυνατότητα να παράγουν αυθεντικά κείμενα γραπτού λόγου, ενώ δεν τους παρέχεται η δυνατότητα για παραγωγή γραπτών κειμένων μέσα από οργανωμένες δραστηριότητες που θα βασίζονται και θα προκύπτουν από αυθεντικές επικοινωνιακές συνθήκες. Για άλλη μια φορά μέσα από αυτό το εύρημα διαπιστώνει κανείς την έντονη ανάγκη επιμόρφωσης και ενημέρωσης

των νηπιαγωγών αναφορικά με τις δυνατότητες και τους τρόπους αξιοποίησης των ποικίλων επικοινωνιακών καταστάσεων που προκύπτουν καθημερινά στις τάξεις τους, ώστε να ενθαρρύνουν και να παρακινούν τα παιδιά στη συγγραφή αυθεντικών κειμένων που θα εξυπηρετούν τους σκοπούς και τους στόχους των αναφερόμενων επικοινωνιακών καταστάσεων.

Καθημερινά τα παιδιά, για να επικοινωνήσουν, αλλά και για να επιλύσουν προβλήματα που προκύπτουν στις τάξεις τους, αισθάνονται την ανάγκη να παράγουν γραπτά κείμενα που θα εξυπηρετούν αυτές τις ανάγκες. Αρκεί οι νηπιαγωγοί τόσο με τη διευθέτηση και οργάνωση του χώρου όσο και με τη συνεχή τους παρουσία, η οποία θα έχει ενθαρρυντικό και διαμεσολαβητικό ρόλο, να αξιοποιήσουν αυτή τη διάθεση των παιδιών παρέχοντάς τους τις δυνατότητες να εκφραστούν μέσα από μια ποικιλία υλικού (χαρτί, μολύβια, στυλό, Η/Υ, κ.α.).

Πίνακας VIII
Η γραφή στο χώρο (1)

	0		1-2		3-5		6+	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Πόσα υπαγορευμένα κείμενα βρίσκονται στην τάξη;	30	75	9	22,5	1	2,5	-	0
Πόσα δείγματα δραστηριοτήτων γραμματισμού βρίσκονται στην τάξη;	22	55	13	32,5	5	12,5	-	0
Πόσα διαφορετικά είδη γραπτά των παιδιών εκτίθενται στην τάξη;	20	50	16	40	3	7,5	1	2,5

Δυστυχώς, όμως, τα ευρήματα της «σχάρας παρατήρησης» έρχονται να αποκαλύψουν διαφορετικές τακτικές και διάθεση από τις νηπιαγωγούς του δείγματος. Συγκεκριμένα, στον Πίνακα VII παρουσιάζονται τα αριθμητικά αποτελέσματα που εξετάζουν την παροχή υλικών γραφής ή αντικείμενα που προκαλούν τα παιδιά να γράψουν σε διάφορες γωνιές, την ύπαρξη παζλ με το αλφάβητο και τη «γωνιά υπολογιστή». Σε ένα ελάχιστο ποσοστό Νηπιαγωγείων (12,5, N=5) παρεχόταν στις γωνιές υλικό γραφής ή αντικείμενα που να προκαλούν τα παιδιά να γράψουν, όπως τηλεφωνικοί κατάλογοι ή ημερολόγια. Παρόμοια ισχύουν και για τα παζλ με το αλφάβητο ή λέξεις και για την ύπαρξη «γωνιάς υπολογιστή», ή έστω υπολογιστή που τα παιδιά να μπορούν να χρησιμοποιήσουν. Σε μία μόνο περίπτωση υπήρχε ειδικά διαμορφωμένος χώρος αποκλειστικά για χρήση του υπολογιστή από τα παιδιά. Σε αυτή την περίπτωση τα παιδιά μπορούσαν να ζωγραφίζουν στον υπολογιστή, να βλέπουν ή/και να παίζουν CD-Rom, να βλέπουν φωτογραφίες από προηγούμενες δράσεις τους. Στις άλλες δύο περιπτώσεις, οι οποίες καταγράφηκαν ως θετικές, τα παιδιά είχαν περιορισμένη πρόσβαση στον υπολογιστή που βρισκόταν στο γραφείο του/της νηπιαγωγού. Μπορούσαν να δουν αποκλειστικά και μόνο σε μικρές ομάδες κάποια ταινία, γεγονός που αν ερμηνευθεί αποκαλύπτει μια διάθεση αφενός παροχής κάποιων δυνατοτήτων στα παιδιά και αφετέρου φανερώνει μια παροχή με περιορισμούς και όρια. Στην περίπτωση αυτή καλό είναι οι νηπιαγωγοί να προσπαθούν να βρουν εκείνους του τρόπους που δε θα αποκλείουν τα παιδιά από τη συμμετοχή τους σε κάποιες δράσεις.

Πίνακας ΙΧ
Η γραφή στο χώρο (2)

	Ναι		Όχι	
	N	%	N	%
Υπάρχουν υλικά γραφής στη γωνιά του θεατρικού παιχνιδιού ή στο σπιτάκι;	5	12,5	35	87,5
Υπάρχουν αντικείμενα που προκαλούν τα παιδιά να γράψουν στη γωνιά του θεατρικού παιχνιδιού ή στο σπιτάκι;	5	12,5	35	87,5
Υπάρχουν παζλ με το αλφάβητο ή λέξεις διαθέσιμα στα παιδιά;	3	7,5	53	92,5
Υπάρχει ηλεκτρονικός υπολογιστής διαθέσιμος για δραστηριότητες γραφής και ανάγνωσης από τα ίδια τα παιδιά;	3	7,5	37	92,5

Συμπεράσματα – Συζήτηση

Η ερευνητική καταγραφή που επιχειρήθηκε υπόκειται σε αρκετούς περιορισμούς, κυρίως λόγω της μεταφοράς του ερευνητικού εργαλείου που χρησιμοποιήθηκε στην ελληνική γλώσσα. Η μετάφραση και απόδοση ενός ερευνητικού εργαλείου σε μια άλλη γλώσσα ενέχει πάντα τον κίνδυνο παραφράσεων, ενώ απαιτεί ειδικούς χειρισμούς και προσαρμογές. Συγκεκριμένα το «Literacy Environment Checklist» του ELLCO χρειάστηκε μια αναπροσαρμογή στα ελληνικά δεδομένα, όπως ήδη αναφέρθηκε, γεγονός που δε μειώνει την αξία του, αλλά καθιστά αναγκαία την ερμηνεία και την απόδοση των αποτελεσμάτων του σε ένα άλλο ερμηνευτικό και αξιολογικό πλαίσιο.

Με το εργαλείο αυτό καταγράφονται πολύ συγκεκριμένες πτυχές της οργάνωσης των προσχολικών τάξεων, ενδεικτικών ωστόσο των αντιλήψεων των Νηπιαγωγών και των πρακτικών που υιοθετούνται. Έτσι, δεν μελετάται εκτενώς η λειτουργία της γωνιάς της βιβλιοθήκης ή η χρήση του υπάρχοντος έντυπου υλικού. Άρα και η διαδικασία της ερμηνείας και της απόδοσης κρίσεων περιορίζεται μόνο σε αριθμούς και ποσοτικές αναλύσεις, χωρίς να μπορούμε να προχωρήσουμε σε ερμηνείες αναφορικά με τον τρόπο χρήσης των γωνιών και του υλικού. Παρόλα αυτά, τα αποτελέσματα των καταγραφών μπορούν να δώσουν το έναυσμα για ευρύτερες ή πιο εξειδικευμένες ερευνητικές απόπειρες.

Τα συγκεκριμένα αποτελέσματα, βέβαια, φαίνεται να επιβεβαιώνουν την αρχική υπόθεση για την ανεπαρκή οργάνωση της γωνιάς της βιβλιοθήκης, την ελλιπή παροχή έντυπου και αναγνωστικού υλικού, την έλλειψη υλικών γραφής στα περισσότερα Νηπιαγωγεία του δείγματος της έρευνάς μας. Η πλειοψηφία των τάξεων στερούνταν βασικών παροχών που σχετίζονται με τις εμπειρίες γραμματισμού, γεγονός που έρχεται σε αντίφαση με τις θέσεις και τις προτάσεις του *Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών και των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών Προσχολικής Αγωγής και του Οδηγού Νηπιαγωγού*.

Η ελλιπής ενημέρωση και επιμόρφωση των νηπιαγωγών για την οργάνωση του χώρου αλλά και για τον τρόπο λειτουργίας και αξιοποίησης των γωνιών και του υλικού φαίνεται να τους/τις οδηγεί σε μια «απρόθυμη» στάση απέναντι στην οργάνωση του χώρου τους με έναν τρόπο που υποδεικνύεται και προτείνεται από τα επίσημα Αναλυτικά Προγράμματα. Η απροθυμία αυτή θα μπορούσε να αποδοθεί στην απουσία ουσιαστικής επιμόρφωσης, ακόμη και στην αδυναμία ανάληψης πρωτοβουλιών από μέρος των νηπιαγωγών, καθώς φαίνεται να δείχνουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στις ήδη υιοθετημένες πρακτικές τους που τις έχουν εφαρμόσει στην πράξη, χωρίς να «ρискάρουν» να δοκιμάσουν κάτι νέο.

Καταληκτικά, φαίνεται ότι οι νηπιαγωγοί αρκούνται σε παραδοσιακούς τρόπους διδασκαλίας

και μάθησης και αδυνατούν να υιοθετήσουν τις νέες πρακτικές και μεθόδους που προτείνονται στα επίσημα κείμενα (*Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών Προσχολικής Αγωγής και Οδηγός Νηπιαγωγού*). Τα αποτελέσματα της έρευνάς μας μπορούν να αποτελέσουν εφαλτήριο για τη διεξαγωγή άλλων ερευνητικών διαδικασιών με περισσότερο «ποιοτικό» προσανατολισμό. Πιο συγκεκριμένα, θα έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον να μελετηθούν σε βάθος και να ερμηνευτούν με επάρκεια οι λόγοι που οδηγούν τις/τους νηπιαγωγούς ή μια μεγάλη μερίδα από αυτές/αυτούς στη μη εφαρμογή στην πράξη των προτάσεων που αφορούν την οργάνωση της «γωνιάς της βιβλιοθήκης» και τη λειτουργική ένταξη του έντυπου λόγου στο περιβάλλον της τάξης.

Βιβλιογραφία

- Bernstein, B. (1990). *Class, Codes and Control, Vol. 4: The Structuring of Pedagogic Discourse*. London: Routledge.
- Bernstein, B. (1996). *Pedagogy, Symbolic Control and Identity*. London: Taylor & Francis.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dickinson, D. K. & Anastasopoulos, L. (2006). Literacy Environment Checklist. Στο Smith, M.W. & Dickinson, D. (Επιμ.). *Early Language and Literacy Classroom Observation (ELLCO) Toolkit, Research Edition*. Baltimore: Paul H. Brookes Pub.
- Fisher, B. (1991). *Joyful learning: A whole language kindergarten*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Larkin-Lieffers, P. A. (2007). A Question of Access: Finding Information Books for Emergent Readers. *Language and Literacy*, 9(1), 1-35.
- Lesiak, J. L. (1997). Research-based answers to questions about emergent literacy in kindergarten. *Psychology in the Schools*, 34, 143-160.
- Makin, L. & Whitehead, M. (2004). *Πώς να αναπτύξετε την εγγραμματοσύνη στην πρώτη παιδική ηλικία*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Morrow, L. M. (1990). Preparing the classroom environment to promote literacy during play. *Early Childhood Research Quarterly*, 5, 537-554.
- Morrow, L. M. (2002). *The Literacy Center: Contexts for reading and writing* (2nd ed.). Portland, ME: Stenhouse Publishers..
- Morrow, L.M., Strickland, D.S. & Woo, D.G. (1998). *Literacy Instruction in Half- and Whole-Day Kindergarten: Research to Practice*. Newark, DE: International Reading Association.
- Neuman, S. B., & Roskos, K. (1992). Literacy objects as cultural tools: Effects on children's literacy behaviors in play. *Reading Research Quarterly*, 27, 202-225.
- Pappas, C.C. (1993). Is narrative "primary"? Some insights from kindergarteners' pretend reading of stories and information books. *Journal of Reading Behavior*, 25 (1), 97-129.
- Reutzel, D. R., & Wolfersberger, M. E. (1996). An environmental impact statement: Designing supportive literacy classrooms for young children. *Reading Horizons*, 36 (3), pp. 266-282.
- Smith, M. W., & Dickinson, D. K. (2002). *User's guide to the Early Language and Literacy Classroom Observation toolkit*. Baltimore, MD: Brookes.
- Soderman, A. K., Gregory, K. M. & O'Neill L. T. (1999). *Scaffolding Emergent Literacy: A Child-Centered Approach for Preschool through Grade 5*. Boston: Allyn & Bacon.
- Wolfersberger, M. E., Reutzel, D. R., Sudweeks, R. & Fawson, P. C. (2004). Developing and validating the Classroom Literacy Environmental Profile (CLEP): A tool for examining the "print richness" of early childhood and elementary classrooms. *Journal of Literacy Research*, 36, 211-272.
- Γιαννικοπούλου, Α. (2001). *Η γραπτή γλώσσα στο νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π. & Μπασαγιάννη, Ε. (2006). *Οδηγός Νηπιαγωγού: Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί. Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης*. Αθήνα : ΟΕΔΒ.

- [ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο] (2002β). Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών- Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης. Τόμ. Β΄. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Κουτσοβάνου, Ε. (2000). *Πρώτη Ανάγνωση και Γραφή. Στρατηγικές Διδακτικής*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Σιβροπούλου, Ρ. (2003). *Ταξίδι στον κόσμο των εικονογραφημένων βιβλίων: Θεωρητικές και διδακτικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Τάφα, Ε. (2001α). *Ανάγνωση και γραφή στην προσχολική εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Τάφα, Ε. (2001β). Η βιβλιοθήκη στην τάξη της προσχολικής εκπαίδευσης: η οργάνωση και η λειτουργία της στο πλαίσιο του προγράμματος για την ανάδυση του γραπτού λόγου. Στο: Π. Παπούλια-Τζελέπη (Επιμ.). *Ανάδυση του γραμματισμού*, 211 - 239. Αθήνα: Καστανιώτης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Α'

Φόρμα Καταγραφής Περιβάλλοντος Γραμματισμού Νηπιαγωγείου

Η φόρμα αυτή αποσκοπεί στην καταγραφή του περιβάλλοντος γραμματισμού στα νηπιαγωγεία. Εξετάζεται η οργάνωση της γωνιάς της βιβλιοθήκης, ο έντυπος λόγος στην τάξη και η παροχή υλικών γραφής. Η φόρμα αυτή είναι βασισμένη στο Literacy Environment Checklist του ELLCO (Smith & Dickinson, 2002) και χρησιμοποιείται ύστερα από σχετική άδεια. Η φόρμα αυτή μπορεί να συμπληρωθεί από πρόσωπο ειδικά εκπαιδευμένο για το σκοπό αυτό, όταν οι μαθητές δεν είναι παρόντες.

Στοιχεία επικοινωνίας:

Νεκτάριος Στελλάκης, Επίκουρος Καθηγητής, Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η. Παν. Πατρών

Πανεπιστήμιο Πατρών, 26500 ΡΙΟ, ΑΧΑΪΑ

E-mail: nekstel@upatras.gr

Τηλ.: 2610 969829, Φαξ: 2610 996310

ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ

Νομός: _____

Αστικό κέντρο Ημιαστική Χωριό

Ολοήμερο: Ναι Όχι

Το κτίριο έχει κατασκευαστεί για αίθουσα

νηπιαγωγείου: Ναι Όχι

Αριθμός προνηπίων: ____

Αριθμός νηπίων: ____

Αριθμός παιδιών που δεν έχουν την ελληνική ως

πρώτη γλώσσα: ____

Χρόνια υπηρεσίας εκπαιδευτικού τάξης: ____

Παρατηρητής: _____

Ημερομηνία παρατήρησης: __/__/__

Γενικά σχόλια:

Σημειώστε οτιδήποτε κρίνετε ότι εξυπηρετεί τους σκοπούς της έρευνας.

Φόρμα Καταγραφής Περιβάλλοντος Γραμματισμού Νηπιαγωγείου. Ερευνητική έκδοση από Miriam W. Smith, Ed.D., και David K. Dickinson, Ed.D., σε συνεργασία με τις Angela Sangeorge και Louisa Anastasopoulos, M.P.P. Copyright © 2002 από τον εκδοτικό οίκο Paul H. Brookes Publishing Co, Inc. Μετάφραση © 2008 Νεκτάριος Στελλάκης κατόπιν αδείας. Όλα τα δικαιώματα δεσμευμένα.

Early Language and Literacy Classroom Observation (ELLCO) Toolkit, Research Edition, by Miriam W. Smith, Ed.D., and David K. Dickinson, Ed.D., with Angela Sangeorge and Louisa Anastasopoulos, M.P.P. Copyright © 2002 by Paul H. Brookes Publishing Co, Inc. Translation © 2008 by Nektarios Stellakis with permission. All rights reserved.

A. ΓΩΝΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

1. Υπάρχει κάποιος χώρος στην τάξη αφιερωμένος αποκλειστικά στην ανάγνωση βιβλίων;

Κυκλώστε αναλόγως: **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**
1 **0**

Εάν ο χώρος αυτός χρησιμοποιείται και για άλλες δραστηριότητες (π.χ. εργασία σε κύκλο) τσεκάρτε ΟΧΙ

2. Είναι ο χώρος όπου βρίσκονται τα βιβλία τακτοποιημένος και φιλόξενος;

Κυκλώστε αναλόγως: **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**
1 **0**

Είναι τα βιβλία τοποθετημένα σε βιβλιοθήκη; Είναι τοποθετημένα κατάλληλα (το εξώφυλλο φαίνεται ή οι ράχες είναι με τη σωστή όψη); Είναι γενικά τακτοποιημένα;

3. Έχει ο χώρος που βρίσκονται τα βιβλία μαλακό υλικό;

Κυκλώστε αναλόγως: **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**
1 **0**

Υπάρχουν μαξιλάρια, άνετα έπιπλα (π.χ. καναπέδες) ώστε τα παιδιά να μπορούν να κοιτάζουν τα βιβλία άνετα;

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

B. Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

4. Είναι τα βιβλία τοποθετημένα ανάλογα με το βαθμό δυσκολίας τους;

Κυκλώστε αναλόγως: **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**
1 **0**

Η ερώτηση αυτή αφορά όλα τα βιβλία που είναι προσβάσιμα από τα παιδιά, όχι μόνο αυτά που βρίσκονται στη γωνιά της βιβλιοθήκης. Υπάρχουν βιβλία χωρίς λέξεις (σιωπηρά) ή με λίγες λέξεις ανά σελίδα ή άλλα με πολλές λέξεις ή παραγράφους ανά σελίδα; Υπάρχουν βιβλία που περιέχουν «απλή» γλώσσα ή άλλα με πιο πλούσιο ή ανεπτυγμένο λεξιλόγιο;

5. Πόσα βιβλία είναι εύκολα προσβάσιμα από τα παιδιά;

Κυκλώστε αναλόγως: **Λιγότερα από 15** **16 - 25** **26 +**
1 **2** **3**

Μετρήστε όλα τα βιβλία που είναι διαθέσιμα στα παιδιά, όχι μόνο αυτά στη γωνιά της βιβλιοθήκης.

6. Πόσα βιβλία περιέχουν αντικειμενικές γνώσεις (βιβλία πληροφοριών);

Κυκλώστε αναλόγως: **0** **1 - 2** **3 - 5** **6+**
0 **1** **2** **3**

Μετρήστε όλα τα βιβλία που είναι διαθέσιμα στα παιδιά, όχι μόνο αυτά στη γωνιά της βιβλιοθήκης. Συμπεριλάβετε τα βιβλία σχετικά με τις επιστήμες ή τα μαθηματικά, τις κοινωνικές σπουδές ή βιβλία που αφορούν άλλους πολιτισμούς ή σχετίζονται με θέματα υγείας.

7. Υπάρχουν τρία ή περισσότερα βιβλία που να σχετίζονται με το θέμα που διαπραγματεύεται η τάξη κατά το χρόνο της καταγραφής;

Κυκλώστε αναλόγως: **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**
1 **0**

Το θέμα θα πρέπει να γίνεται φανερό από το υλικό που εκτίθεται στην τάξη, τις δραστηριότητες και τη συζήτηση. Εάν δεν είστε βέβαιος/η για το τρέχον θέμα ρωτήστε την/τον εκπαιδευτικό.

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Γ. ΧΡΗΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Πόσα βιβλία είναι εύκολα προσβάσιμα για χρήση από τα παιδιά στις παρακάτω γωνιές ελεύθερου παιχνιδιού; Μετρήστε τα βιβλία εάν η υπό εξέταση γωνιά είναι σε διαφορετικό μέρος από τη γωνιά της βιβλιοθήκης.

8. Πόσα βιβλία είναι διαθέσιμα στη γωνιά επιστήμης;
Κυκλώστε αναλόγως: **0 1 - 3 4+**
0 1 2

9. Πόσα βιβλία είναι διαθέσιμα στη γωνιά του θεατρικού παιχνιδιού;
Κυκλώστε αναλόγως: **0 1 - 3 4+**
0 1 2

10. Πόσα βιβλία είναι διαθέσιμα στη γωνιά του σπιτιού;
Κυκλώστε αναλόγως: **0 1 - 3 4+**
0 1 2

11. Πόσα βιβλία είναι διαθέσιμα στις άλλες γωνιές (εκτός της βιβλιοθήκης);
Κυκλώστε αναλόγως: **0 1 - 3 4+**
0 1 2

Να αναφέρετε αναλυτικά τις υπόλοιπες γωνιές:.....

.....

.....

12. Υπάρχει χώρος και ειδικός εξοπλισμός όπου τα παιδιά μπορούν να ακούν ηχογραφημένα βιβλία / ιστορίες (ηχητική βιβλιοθήκη);
Κυκλώστε αναλόγως: **ΝΑΙ ΟΧΙ**
1 0

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ

Δ. ΥΛΙΚΑ ΓΡΑΦΗΣ

13. Υπάρχει ορατό το αλφάβητο;

Κυκλώστε αναλόγως: **ΝΑΙ ΟΧΙ**
1 0

Η ερώτηση περιλαμβάνει αλλά δεν περιορίζεται στον πίνακα αναφοράς του αλφαβήτου. Το αλφάβητο θα πρέπει να είναι στο επίπεδο των παιδιών ή αν υπάρχει άλλο υλικό (π.χ. μαγνητικά γράμματα, στένσιλ) θα πρέπει να είναι άμεσα διαθέσιμα.

14. Υπάρχουν καρτέλες με τα ονόματα ή οικείες λέξεις;

Κυκλώστε αναλόγως: **ΝΑΙ ΟΧΙ**
1 0

Για παράδειγμα υπάρχουν καρτέλες με τα ονόματα των παιδιών ή άλλες οικείες λέξεις σε κάποιον τοίχο ή κοντά στη γωνιά επικοινωνίας ή γραφής. Οι καρτέλες αυτές σκοπό έχουν να υποστηρίξουν τις πρώτες προσπάθειες γραφής. (Στις καρτέλες δεν περιλαμβάνονται οι κάθε είδους πινακίδες που μπορεί να υπάρχουν στην τάξη.)

15. Πόσα είδη χαρτιού υπάρχουν διαθέσιμα για γράψιμο;

Κυκλώστε αναλόγως: **0 1 - 2 3+**
0 1 2

Για παράδειγμα, χαρτιά με γραμμές ή όχι, μπλοκάκια, κάρτες κτλ.

16. Πόσα είδη υλικών γραφής υπάρχουν διαθέσιμα;

Κυκλώστε αναλόγως: **0 1 - 2 3+**
0 1 2

Για παράδειγμα, μολύβια, στυλό, κηρομπογιές, μαρκαδόροι, κιμωλίες.

17. Υπάρχει γωνιά γραφής ή «γωνιά επικοινωνίας»;

Κυκλώστε αναλόγως: **ΝΑΙ ΟΧΙ**
1 0

Η ερώτηση αναφέρεται στην ύπαρξη ενός χώρου αφιερωμένου αποκλειστικά στη γραφή. Εκεί τα παιδιά μπορούν να βρουν υλικό γραφής (π.χ. χαρτιά διαφόρων μεγεθών και τύπων, στυλό, μολύβια, κάρτες, φάκελοι, σημειωματάρια, κτλ.)

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ

> Φόρμα Καταγραφής Περιβάλλοντος Γραμματισμού Νηπιαγωγείου. Ερευνητική έκδοση από Smith και συνεργάτες Copyright © 2002 από Paul H. Brookes Publishing Co, Inc. Μετάφραση © 2008 Νεκτάριος Στελλάκης κατόπιν αδειάς. Όλα τα δικαιώματα δεσμευμένα.

> *Early Language and Literacy Classroom Observation (ELLCO) Toolkit*, Research Edition, by Smith et al © 2002 by Paul H. Brookes Publishing Co, Inc. Translation © 2008 by Nektarios Stellakis with permission.

Ε. Η ΓΡΑΦΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ

18. Πόσα υπαγορευμένα στην/στον εκπαιδευτικό κείμενα βρίσκονται στην τάξη;

Κυκλώστε αναλόγως: **0 1 - 2 3-5 6+**
0 1 2 3

Η ερώτηση αφορά την ποικιλία μάλλον, παρά τον αριθμό, των υπαγορευμένων κειμένων. Εάν τα κείμενα προέρχονται από μια δραστηριότητα σημειώσατε ένα. Εάν πρόκειται για κείμενα που υπαγορεύθηκαν αυθόρμητα από τα παιδιά ή προέρχονται από μια εργασία που συμπληρώθηκε σε μια μακρά περίοδο (2+ εβδομάδες) μετρήστε ξεχωριστά κάθε κείμενο.

19. Πόσοι χάρτες εννοιών, μεγάλα βιβλία, ή άλλα δείγματα δραστηριοτήτων γραμματισμού βρίσκονται στην τάξη;

Κυκλώστε αναλόγως: **0 1 - 2 3-5 6+**
0 1 2 3

Συμπεριλάβετε χάρτες εννοιών που έχουν δημιουργηθεί από την/τον εκπαιδευτικό και δείχνουν ομαδική εργασία.

20. Πόσα διαφορετικά είδη γραπτά των παιδιών εκτίθενται στην τάξη;

Κυκλώστε αναλόγως: **0 1-2 3-5 6+**
0 1 2 3

Η ερώτηση αποσκοπεί στον καθορισμό της ποικιλίας παρά του αριθμού των γραπτών παραγωγών των παιδιών που εκτίθενται στην τάξη. Εάν τα γραπτά των παιδιών είναι αποτέλεσμα μιας ομαδικής εργασίας που πραγματοποιήθηκε με πρωτοβουλία του/ της εκπαιδευτικού σημειώνετε ένα παράδειγμα. Εάν το κείμενο που εκτίθεται είναι αυθόρμητη γραπτή παραγωγή ενός παιδιού σημειώστε ένα παράδειγμα για κάθε τέτοιο γραπτό.

21α. Υπάρχουν υλικά γραφής στη γωνιά θεατρικού παιχνιδιού ή στο σπιτάκι;

Κυκλώστε αναλόγως: **ΝΑΙ ΟΧΙ**
1 0

Για παράδειγμα, υπάρχει χαρτί, μολύβια, πίνακας, γραφομηχανή κτλ.;

21β. Υπάρχουν αντικείμενα που προκαλούν τα παιδιά να γράψουν στη γωνιά του θεατρικού παιχνιδιού ή στο σπιτάκι;

Κυκλώστε αναλόγως: **ΝΑΙ ΟΧΙ**
1 0

Η ερώτηση αφορά αντικείμενα όπως πίνακες, τηλεφωνικούς καταλόγους, ημερολόγια, μενού, μπλοκ σημειώσεων κτλ. Εάν στην ερώτηση 22^α, σημειώσατε ΟΧΙ, κάνετε το ίδιο κι εδώ.

22. Υπάρχουν παζλ με το αλφάβητο ή λέξεις διαθέσιμα στα παιδιά;

Κυκλώστε αναλόγως: **ΝΑΙ ΟΧΙ**
1 0

Τα παζλ με το αλφάβητο πρέπει να περιλαμβάνουν το σύνολο των γραμμάτων. Τα παζλ πρέπει να είναι διαθέσιμα για χρήση χωρίς την επίβλεψη ενήλικα.

23. Υπάρχει ηλεκτρονικός υπολογιστής διαθέσιμος για δραστηριότητες γραφής και ανάγνωσης από τα ίδια τα παιδιά;

Κυκλώστε αναλόγως: **ΝΑΙ ΟΧΙ**
1 0

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΓΡΑΦΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ

> Φόρμα Καταγραφής Περιβάλλοντος Γραμματισμού Νηπιαγωγείου. Ερευνητική έκδοση από Smith και συνεργάτες Copyright © 2002 από Paul H. Brookes Publishing Co, Inc. Μετάφραση © 2008 Νεκτάριος Στελλάκης κατόπιν αδείας. Όλα τα δικαιώματα δεσμευμένα.

> *Early Language and Literacy Classroom Observation (ELLCO) Toolkit*, Research Edition, by Smith et al © 2002 by Paul H. Brookes Publishing Co, Inc. Translation © 2008 by Nektarios Stellakis with permission.

O.M.E.P.